

Szakonyi Károly

Kiknek a kezében vagyunk

Ronald D. Gerste: Történelmet író betegségek

Ha az ember repülőre ül, és éppenséggel aggodalmaskodó típus, a veszélyek közül legkevésbé gondol arra, hogy a pilóták rosszulléte okozhat tragédiát, bizalma irántuk tökéletes. Pedig az egyik tévécsatornán gyakran láthatunk a légi katasztrófákat imitáló dokumentumfilmeken olyan eseteket, amikor a pilóták aznapi kedvezőtlen fizikai vagy pszichikai állapota miatt nem lenne szabad százak életét kockáztatniuk. Egy eltitkolt, leplezett betegség a kritikus pillanatokban végzetes tüneteket produkálhat, amely befolyásolhatja a döntésképességet.

Ez jut eszembe, miközben Ronald D. Gerste könyvét olvasom olyan államférfiakról, akiket betegségük valamely politikai, nemzetközi konfliktus idején erősen gátolt abban, hogy felelősen ítéljenek, márpedig lehetséges, hogy ezzel emberek millióit sodorták veszélybe, nemzetek sorsa dőlt el kedvezőtlenül, visszafordíthatatlan események sora következhetett be.

Ronald D. Gerste orvos, történész, szakíró. Mégpedig jó tollú szakíró, stílusa magával ragadó, élvezetes, elismerésre méltó alaposságot érezhetünk történelmi ismereteiben, koronás fők vagy vezető államférfiak élete titkainak felderítésében. Orvosi tudása hitelessé teszi a diagnózisokat, melyeket exponált személyek esetében a közvélemény előtt mindig meghamisítanak, hiszen ha egy uralkodóról, kormányfőről vagy akár csak egy jelentős miniszterről is kiszivárognak az egészségét illető hírek, nincs olyan kormány, amelyik a vele szimpatizáló sajtóban ne adná azonnal cáfolatát a hírnek.

A könyv huszonhét fejezetében bőséggel találunk olyan eseményeket, amelyeknek mai életünk kialakulásában is szerepe volt. Olvashatunk III. Frigyesről, aki gégerákkal lett német császár, a trónra már súlyos betegen, némán került, eljegyezve a halállal, amely 99 nap után be is következett, s meggátolta abban, hogy hosszan tartó uralkodásával megvalósíthassa politikáját, ami jobb irányba terelhette volna Németországot. Érdekes az angliai Tudor Mária álterhessége, amely reményt keltett az angol-spanyol szövetségre, és ha az létrejön, tűzzel-vassal végbemenő

rekatolizációhoz vezetett volna, lévén, hogy I. Mária királynőként az apja, VIII. Henrik egyházszakadásával szemben a katolicizmus visszaállítását szorgalmazta, a spanyol inkvizíciót pedig nem kell bemutatni. Noha Mária egymagában is véres kezű politikát folytatott a protestantizmus ellen. (Fiatal korunk kedvenc koktélja, a paradicsom italba kevert vodka megfűszerezve, vagyis a *Bloody Mary* az ő nevéhez fűződik.)

Az író ebben a fejezetben visszatér az apához. A fiatal VIII. Henrik tornákon, harci játékokban kitűnő, csinos fiatalember – szerelmi csapongásai következményeként – a maga korában még gyógyíthatatlan fertőzöttséggel házasodott, a szifilisz okozta élete folyamán kialakuló további és egyre szörnyűbb betegségeit, teste torzulásait, túlsúlyosságát, és ezzel együtt kegyetlenné váló természetét. Az egyik lovagi tornán súlyosan megsérült, a lova is megtiporta, fejsérülése utóbb hormonzavarokhoz és a nemi szerv elsatnyulásához vezetett. Noha még így is nemzett gyermeket (a későbbi I. Erzsébetet), de felesége, a bővérű Boleyn Anna állandó, lekicsinylő megjegyzéseit nem sokáig tűrte, az asszony karcsú hattyúnyaka a hóhér pallosa alá került. A Holbein-féle VIII. Henrik portré, amit jól ismerünk, már egy betegségektől gyötört, tönkrement ember arca. A Shakespeare-drámák világát idézik ezek a történetek, III. Richárd is előkerül, mégpedig csontváz képében. Egy leicesteri parkoló alatt ráleltek Basworth óta elveszettnek hitt földi maradványaira, és csontjait kellő pompával a helyi katedrálisban temették el. A gerincoszlopon megállapítható volt az a torzulás, melyet a drámában púpként emlegetnek.

A következő fejezetekben olvashatunk a babiloni Nagy Sándorról, a római birodalom cézárairól, az Európát sújtó járványokról, a londoni pestisről, de számunkra érdekesebb a közelmúlt. Például Lenin elmeszesedett agya. A boncasztal körül álló szakemberek döbbenten nézték az 53 éves halott artériáit, amelyek a csipesz érintésétől olyan hangot adtak, mint amikor követ karcolnak. Viktor Oszipov professzor hitetlenkedve állapította meg, hogy az agytörzs artériája gombostűnyire szűkült össze, a baloldali arteria carotis olyan szűk, hogy azon egy szőrszál is alig fért volna át. Azt kellett látniuk, hogy a 20. század történelmét befolyásoló, átalakító férfiú, súlyos arterioszklerózisban szenvedett erősen korlátozott vérellátású aggyal, s ráadásul következtethetően ennek a fizikai romlásnak egész korábbi életében jele lehetett. Leninnek szifilisze volt, amit állítólag egy párizsi prostituálttól kapott huszonöt éves korában, ennek következtében alakult ki a *paralysis progressiva*, vagyis agysorvadás, amit genetikai terheltség is súlyosbított. Apja és testvérei ugyancsak érelmeszesedésben szenvedtek. Ha a kórboncnokok ámuldoztak, mi még jobban megdöbbenhetünk azon, hogy ki forgatta meg milliók és milliók életét, ugyanakkor kétségte-

lenül csodálkozhatunk is azon, hogy ezzel a fizikai és szellemi állapottal milyen hatalmas munkabírásra volt képes. Élete utolsó éveiben azonban már súlyosbodó állapotában (agyvérzés, bénulás, a beszédkészség elvesztése) tolószékbe kényszerült, és csak homályos, derengő tudattal vegetált.

Őrült, elmebeteg – tettei alapján joggal mondta uralmának minden elszenvedője, de az orvosok véleménye szerint Hitler, a náci párt vezére, Németország kancellárja, a Wehrmacht legfőbb parancsnoka egészséges és beszámítható volt. Vagyis nincs mentség a tetteire. Ezek szerint tehát elég a puszta hataloméhség, különösen, ha az világnyi, a személyiség teljes torzulásához?!

A szerző megenged egy „mi lett volna ha" feltételezést. Hitler ugyanis az első világháborúban gáztámadásban szemsérülést szenvedett, a maró hatású mustárgáz megtámadta a szemfelszínt, így napokig tartó vakságot idézett elő. Amikor kiengedték a kórházból, csupán a nagybetűs cégtáblákat tudta elolvasni, nemigen remélhette, hogy teljesen rendbe jön a látása, s ahogy mondta: hivatását (a képzőművészetet vagy építészetet) gyakorolhatja. És itt a „mi lett volna, ha". Csakhogy a világ szerencsétlenségére felfedezte magában agitátori képességet, ettől kezdve legféltettebb kincse a hangja lett. Egész életében rettegett a rekedtségtől, ami pedig előfordult, hipochonderként azt képzelte, hogy ugyanolyan baj támadta meg, mint a volt császárt, III. Frigyest. Kisebb műtéten esett át (másodszor a vég előtti napokban!), de azon kívül, hogy rettegett a fertőzésektől, más baja nem lett később sem.

Franklin D. Roosevelt amerikai elnök eleve betegen lépett hivatalába. A demokrata pártban sikeresen felívelő pálya Wilson kormányában már tengerészeti miniszterséget jelentett, 1920-ban pedig pártja alelnökké jelölte. 1921-ben a Cserkészszövetség elnökeként ellátogatott egy nyári táborba, néhány nap múlva rosszul lett, paralízis, gyermekbénulás támadta meg, s attól kezdve már soha sem tudott igazán lábra állni. Mégis jelöltette magát az elnöki posztra, 1940-ben megválasztották, nyolc évnél is tovább vezette az országot a nehéz, háborús időkben.

Betegségét azonban állandóan titkolták. Egy egészséges férfit mutattak a népnek, ő maga hősiesen viselte a megpróbáltatásokat. Élete utolsó szakaszában különösen nehéz feladatok hárultak rá, amikor a Három Nagy „felosztotta a világot" – és a már halálos betegen újra vállalt elnökség, amit aztán nem is tudott végig vinni.

Anthony Eden angol miniszterelnök betegsége ma már rutinműtéttel gyógyítható, az epeműtétek évtizedek óta egyszerű punkcióval megoldhatók. Eden 1953-ban kínzó, jobb borda alatti görcsöktől szenvedett, orvosai epekövet állapítottak meg, és az epehólyag eltávolítását java-

solták. Több ajánlat közül háziorvosára bízta magát, a hatvanéves John Basil Hume-ra. Nem volt bölcs választás, a sebész a műtét alatt rosszul lett, a beavatkozást félbe kellett szakítani, Eden egy óra hosszáig narkózisban várta, hogy orvosa visszatérjen. Egész további életére kihatott ez a szerencsétlen fordulat, többszöri operációra lett szükség, és voltaképpen soha nem szabadult meg epebajától. 1956-ban Egyiptomban a nacionalista és populista Nasszer került hatalomra, aki júliusban államosította a Szuezi csatornát. A csatorna tulajdonlásában a brit bankok 44 százalékos részesedéssel vettek részt. Eden, bár a királynő kétségbe vonta miniszterelnöke munkabírását, a francia kormánnyal és Izraellel tervet dolgozott ki, amely szerint Izrael a Sínai-félsziget felől támadja Egyiptomot, a csatornáig nyomul, majd színre lép Nagy-Britannia és Franciaország. A hadművelet kezdete október 29. Eden valóban nem volt a helyzet tetőfokán, elhibázott epeoperációiból származó rohamaival küszködött, állandóan fájdalomcsillapítók hatása alatt állt, gyógyszerfüggő volt, idegzavarok gyötörték, belázasodott, betegsége korlátozta a munkában. A franciák és az izraeliek elérték a csatornát, de Eisenhower, az USA akkori elnöke közbelépett, félt a válságtól. Ugyanakkor ott volt a másik hidegháborús válság, a magyarországi szovjet beavatkozás, tartott tőle, hogy a hidegháborúból valóságos háborús konfliktus lehet, minden vonalon engedni kényszerültek. Eden belátta, hogy állapota valóban nem teszi képessé a kormányzásra, és lemondott.

John F. Kennedy gyerekkorában sovány, beteges fiúcska volt, ennek ellenére már serdülőként megmutatkozott fokozott szexuális érdeklődése, amely számára egész életében nagy jelentőséggel bírt. A fiatal Kennedy óriási akaraterővel készült a politikusi pályára, amelyben segítette hősiessége híre. 1943-ban a Csendes-óceán térségében egy japán romboló elsüllyesztette Kennedyék hajóját, amelynek hadnagyként a parancsnoka volt. Legénységének több tagját megmentette, ő maga kiúszott a közeli szigetre, ahonnan bennszülöttek vitték ki. Ez az eset jó ok volt arra, hogy a már 1940-ben diagnosztizált Addison-kór tüneteit háborús fejsérülésével magyarázzák. A kórt szteroidokkal kezelték, amely később a gerincoszlopban csontritkulást okozott, és az elnököt gyakran kínozták hátfájások. Vonzó megjelenésű férfi lévén imádták a nők, ahogy mondani szokás, a kisujját sem kellett megmozdítania, hogy fokozott libidóját kiélhesse. Gerincbántalma, amely egyre jobban kínozta, Dallasban vált végzetessé, ha hiszünk abban, hogy a tragédiák sokszor csak egy hajszálon – mozdulaton – múlnak. 1963. november 22-én felesége és a texasi kormányzó társaságában a nyitott autóval az ünneplő tömeg között haladtak, amikor az út menti könyvraktár épület 5. emeletének ablakából célba vették. Az

első, még nem halálos lövés után merev derekával nem tudott gyors mozdulattal a kocsiban fedezéket keresni, állandóan viselt kemény fűzője is gátolta, így aztán biztos célpontot mutatott.

Végezetül említsük még a könyvből a tragikomikus történelmi pillanatot, a szovjet diktátor szánalmas halálát. Szerzőnk azt írja, a brit-francia produkcióban 2017-ben készült *Sztálin halála* című szatíra cseppet sem túloz. 1953. február 28-án az estéből hajnalig Sztálin társaságában tartott féktelen ivászat pontosan úgy zajlott, ahogy a moziban láthattuk. Berija, Bulganyin, Molotov és Hruscsov hajnali kettőkor hagyták magára a diktátort, nem tudhatták, hogy néhány perc múlva agyvérzéstől sújtva összeesik, s marad tehetetlenül, míg végre gyanút fogva a személyzet a következő nap estéjén rá nem nyit az eszméletlen emberre. A tragikomédia ekkor kezdődik, a Kremlbe rohanó ivó cimborák közül senki sem segít az eszméletlen betegen, ne kerüljön addig nyilvánosságra Sztálin állapota, amíg el nem dől, kié lesz a hatalom. Végül Berija hív orvost, nagy színjátékot produkálva a zokogásával. Nehezen találnak doktort, mert a legjobb – zsidó – szakemberek letartóztatásban vannak a hírhedt orvos-perben. A paranoia, amely Sztálin mindennapjait kitöltötte és legfőbb betegségének mondható, milliók életébe került, de most az övébe is. Uralkodók, politikusok soha nem voltak mentesek a paranoiától. Gerste szellemesen jegyzi meg, hogy bár a jelenben sincs ez másképpen, de legalább nem jár vérontással, legfeljebb törvénytelen lehallgatásokkal, az ellenfél gyalázásával, sajtó útján történő lejáratásával, ellenségkép-propagandával és ezernyi más fortéllyal.

Nixon amerikai elnöknek is voltak téveszméi. Nagy biztonsággal nyerte meg a választásokat, mégsem a magabiztosság jellemezte. Igaz, a választások idején a média nem bánt vele kesztyűs kézzel, nem csoda, hogy az újságírókat mindig is ellenségeinek tekintette. „Soha ne felejtse el: az ellenség a sajtó, az ellenség a sajtó. Az establishment az ellenség, az a sok professzor az ellenség, az a sok professzor. Ezt írja fel százszor a táblára" – hangzott el a Fehér Ház ovális irodájában. A címzett Henry Kissinger és Alexander Haig volt.

Ronald D. Gerste könyve tanulságos olvasmány. Huszonhét fejezete gazdag ismereteket nyújt nem csak politikai témákban, de országokra, a világra kiterjedő pandémiákról is. Ez utóbbiak drámai hatásai éppen úgy, mint az államfők történetei, napjainkban is ismeretesek.

Ronald D. Gerste: Történelmet író betegségek
Németből fordította Győri László.
Corvina kiadó, 2021